Från individ till enhet

Räddningsstyrkans dynamiska samspel

Jesper Gudmundsson

Sociologi C Självständigt arbete
Huvudområde: Sociologi
Högskolepoäng: 15
Termin/år: 2023
Handledare: Anders Ramsay
Examinator: Jennie Olofsson
Kurskod/registreringsnummer: SO080G

Vid Mittuniversitetet finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA (se bilaga för publiceringsvillkor). Publiceringen sker i open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Mittuniversitetet rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

☒ Ja, jag/vi godkänner publiceringsvillkoren.

☐ Nej, jag/vi godkänner inte att mitt självständiga arbete publiceras i det offentliga gränssnittet i DiVA (Endast arkivering i DiVA).

Billesholm 2024-06-04
Ort och datum

VT24 SO080G Sociologi GR (C), Inriktning samhälle, makt och kritik, 30 hp
Program/Kurs

Jesper Gudmundsson
Namn (alla författares namn)

1981
Födelseår (alla författares födelseår)

Abstract

Syftet med studien är att undersöka hur eller vad som får grupper att fungera ur ett sociologiskt perspektiv. Den specifika gruppen för studien är räddningsstyrkan. För att undersöka detta har totalt sex kvalitativa intervjuer genomförts med personal från räddningstjänsten, både brandmän och brandbefäl är representerade. Frågeställningarna för studien rörde bland annat samarbete, identitet och normer.

Resultatet av intervjuerna synliggör bland annat processer där inte bara arbetssätt överförs mellan de som varit anställda länge inom räddningstjänsten och nyanställda utan även normer och förhållningssätt. Resultatet visar också på en tydlig känsla av yrkesstolthet, tillhörighet och att tillit är en viktig del av räddningsstyrkans dynamik, tillit som bland annat byggs genom öppenhet mellan medlemmarna i gruppen och att gruppen har ett tydligt mål och syfte.

Slutsatsen är att det är viktigt för räddningsstyrkan att en gemensam definition av situationen finns. Tid, plats, identitet och språk är alla delar som inverkar på definitionen av situationen och på räddningsstyrkans sätt att fungera och operera i olika miljöer.

Nyckelord: *Räddningsstyrka, arbetsgrupper, grupper, gruppdynamik*

Innehållsförteckning

1. Introduktion 6
1.1 Syfte/frågeställningar 7
1.2 Uppsatsen disposition 8
2. Bakgrund 8
3. Tidigare forskning 9
3.1 Gränsland 10
3.2 Vad är en grupp? 11
3.3 Identitet och grupper 12
3.4 Socialt kapital 13
3.5 Den mindre gruppen och sociologisk forskning 14
3.6 Räddningstjänst inom sociologin 15
3.7 Avslutande kommentar 16
4. Teori 16
4.1 Symbolisk interaktionism 16
4.2 George Herbert Mead och symbolen 19
4.4 Goffman och den dramaturgiska ansatsen 21
5. Metod 24
5.1 Urval och datainsamling 24
5.2 Intervjuguide 25
5.3 Analysmetod 25
5.4 Reliabilitet & Validitet 26
5.5 Min förförståelse 27
5.6 Metodreflektion 27
6. Resultat och Analys 28
6.1 Räddningsstyrkan och det skarpa läget 29
6.2 Tid och anspänning 31
6.3 Att vara brandman 33
6.4 Att tala samma språk 36
6.5 Symbolisk reflektion 38
7. Diskussion 39
Referenslista 44
Bilaga 1. 46
Intervjuguide 46
Bilaga 2. 47

Information om deltagande i studie 47
Samtyckesformulär 50

1. Introduktion

Vi är alla med i olika grupper av olika slag. Det kan vara familj, vänskapskrets, idrottsförening eller arbetslag, för att nämna några exempel. I grupper finner vi normer, beteenden, individer som samspelar och binds ihop på olika sätt via relationer. Det är just det denna uppsats handlar om. Hur grupper fungerar och samspelar ur ett sociologiskt perspektiv. Grundtanken kretsar kring grupper i allmänhet och räddningsstyrkan i synnerhet. I ”Team-buildingens” och ”Coachningens” tidevarv blir perspektivet intressant, aktuellt och relevant. Vad är det som får en grupp att fungera? I DN (Dagens Nyheter) kunde man så sent som 2024-04-19 läsa om GIH:s (Gymnastik & Idrottshögskolan) framgångsrika coachfabrik. Där uppskattade delar rörde just gruppdynamik och tränaryrkets komplexitet. Man kan även i Erik Helmersons ledare DN 2024-05-15 läsa om att han aldrig träffat någon som uppskattar teambuilding, vilket i sig är lite underhållande med också ett tecken på ämnets aktualitet. I artikeln går han till och med så långt att han säger att det är vansinne och slöseri med pengar.

Sociologisk forskning kring grupper har historiskt sett varit förbisedd enligt Harrington & Fine (Harrington & Fine 2020). Dock menar Harrington och Fine att man kan se den mindre gruppen som en form av sociologisk miniatyrism. I den mindre gruppen kan vi hitta fenomen som social kontroll, social förändring, kulturskapande och bildande av nätverk bland annat. Den mindre gruppen befinner sig i gränslandet mellan individen och samhället. Genom att se det lilla kan vi se det stora.

Återkommande i diskussioner kring grupper stöter vi på rollbegreppet. Vilken roll man tar eller har i en grupp är ingen ovanlig kommentar eller tanke i dessa sammanhang. Just tanken kring roller och anspelningar på dramatik och teater för tankarna osökt till den kända sociologen Erving Goffman. Det är också det dramaturgiska perspektivet som utgör den teoretiska utgångspunkten tillsammans med George Herbert Meads tankar om symboler med den tillhörande symboliska interaktionismen.

Som på många arbetsplatser hittar vi även roller, rollbeskrivningar och symboler inom räddningstjänsten. Därav blir det interaktionistiska perspektivet med roller och symboler intressant men även därför att mycket av arbetet inom räddningstjänsten utförs i grupper eller

teamliknande konstellationer vilket följaktligen innebär mycket social interaktion. Det finns tydliga symboler inom räddningstjänsten där olika färger på hjälmarna innebär olika befattningar och befälsnivåer med tillhörande förväntningar och normer. Det finns också mer subtila symboler som att ett slitet larmställ kan signalera erfarenhet, för att nämna några exempel. En räddningsstyrka är i grunden en grupp som alla andra men en grupp som ibland opererar i en miljö där interaktioner och beteende under vissa förutsättningar sätts på sin spets under press. Det blir därav intressant att undersöka just räddningsstyrkan med ett sociologiskt perspektiv.

Kunskapsluckan som detta arbete vill bidra till att minska är på vilka konkreta sätt dessa företeelser, symboler, sociala processer och interaktioner kan visa sig i en grupp och vilka konsekvenser det får för gruppen och dess medlemmar.

1.1 Syfte/frågeställningar

Det övergripande syftet med studien är att undersöka hur eller vad som får räddningsstyrkan att fungera. Vilka mekanismer, dynamiker kan göra sig gällande i en räddningsstyrka och hur påverkar det individ och grupp? För att besvara dessa frågor arbetar jag med frågeställningar som kretsar kring två perspektiv, individen i gruppen och gruppens funktioner/relationer/dynamiker. Frågeställningarna lyder:

- På vilket sätt eller hur påverkar räddningsstyrkan individens identitet/självbild?
- Hur underlättas eller försvåras samarbete inom grupper/räddningsstyrkan?
- Hur uppstår konformitet i räddningsstyrkan?
- Hur överförs sociala normer inom räddningsstyrkan?

1.2 Uppsatsen disposition

Uppsatsen är uppdelad i sju kapitel. Introduktionskapitlet inleder inte helt oväntat och där går det att läsa om uppsatsens innehåll, teoretiska utgångspunkter, tidigare forskning och sociologisk koppling med tillhörande syftesformulering och frågeställningar. Bakgrundskapitlet, kapitel två, handlar kort om räddningstjänst och hur räddningstjänsten bedrivs i Sverige. Kapitel tre presenterar tidigare forskning bland annat i form av vetenskapliga artiklar. Nästa på tur är kapitel fyra som handlar om de teoretiska utgångspunkterna i form av symbolisk interaktionism, Goffmans dramaturgi och Meads symboler. Kapitel fem redovisar metod och kapitel sex redovisar resultat och analys. Uppsatsen avslutas med kapitel sju som är diskussionskapitlet

2. Bakgrund

Att förstå hur räddningstjänsten fungerar och bedriver sin verksamhet är inte självförklarande. Det är därför relevant med en kortare bakgrundbeskrivning för att förstå vissa uttryck och företeelser som är branschspecifika.

Lagen om skydd mot olyckor (LSO) säger att det är kommunens uppgift att bedriva räddningstjänst förutom i vissa specifika fall så som till exempel fjällräddningstjänst. Räddningstjänsten bedrivs huvudsakligen inom två områden, det förebyggande och det operativa. Det förbyggande arbetet innebär ett arbete för att minska bränder och olyckor genom bland annat tillsyner och utbildningar. Det operativa området består av arbete på relaterat till olycksplatser, till exempel vid bränder, trafikolyckor, olyckor med farligt gods (kemikalier), sjukvårdslarm, utryckningar enkelt uttryckt men även utbildning och övning för brandmän och brandbefäl. (www.msb.se).

Den operativa räddningstjänsten kan bedrivas i två former huvudsakligen. Heltid och deltid som också benämns som RiB (Räddningstjänst I Beredskap). Heltid innebär att brandmännen arbetar på brandstationen dag som natt och har 90 sekunder (anspänningstid) på sig att rycka ut när larmet går. Deltid innebär att brandmännen har en annan

huvudarbetsgivare och har beredskap med anspänningstid som vanligen ligger runt fem minuter. Deltidsbrandmännen/RiB larmas ut med hjälp av personsökare och får då ta sig till brandstationen för att byta om och åka ut med brandbilen. I båda fallen utbildas brandmännen av den statliga myndigheten, Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB). För att bli heltidsbrandman finns utbildningen SMO (Skydd Mot Olyckor) och för att bli deltidsbrandman GrIB (Grundläggande utbildning för Räddningstjänstpersonal i Beredskap (www.blideltidsbrandman.nu/www.msb.se). Sammanlagt finns det ungefär 16 000 brandmän i Sverige varav cirka 10 700 är deltidsanställda.
För att en brandman ska kunna utföra vissa arbetsuppgifter behöver hen vara utbildad och övad. Att öva är en viktig och stor del av räddningstjänstens verksamhet. En del av övningsverksamheten går ut på att öva under scenariobaserade former som till exempel rökdykningsövningar. Varje rökdykare ska öva rökdykning minst fyra gånger om året enligt arbetsmiljöverkets AFS 2023:13 kap 15. Rökdykning är enligt arbetsmiljöverkets definition: Inträngande i tät brandrök för att rädda liv, bekämpa brand eller liknande när man är klädd i brandskyddsdräkt och med andningsapparat på (www.av.se). För att genomföra en rökdykning måste gruppen bestå av fem personer, en så kallad 1+4-styrka. Det innebär ett befäl och fyra brandmän.
Larmställ, brandskyddsdräkt, räddningskläder är alla olika benämningar för samma arbetskläder brandmän använder vid utryckning.
Med denna kortare genomgång av räddningstjänstens verksamhet hoppas jag att läsningen av uppsatsen blir både lättare och mer förståelig.

3. Tidigare forskning

Tidigare forskning utgörs av vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling, två böcker kring gruppdynamik varav den ena är vanligt förekommande i sociologiska sammanhang (Forsyth, Group Dynamics). Gemensamt för alla är att de handlar om grupper och doktorsavhandlingen handlar specifikt om räddningstjänst. De vetenskapliga artiklarna skrivna av Fine, Harrington, Haldorsson och avhandlingen av Ericson har alla ett stråk av

Erving Goffmans teorier vilket lämpar sig väl med tanke på uppsatsens teoretiska koppling. Ämnet i kombination med det interkationistiska perspektivet gör den tidigare forskningen representativ och relevant för uppsatsen.

3.1 Gränsland

I gränslandet mellan individen och samhället finner vi de mindre grupperna. De mindre grupperna kan vara föreningar, arbetsplatser, arbetsteam eller liknande. Varför då studera dessa mindre grupper inom sociologin? Genom att studera dessa mindre grupper kan vi se vilka rutinartade beteenden som kan göra sig gällande i sociala kontexter och i skapandet av det sociala livet. Interaktiva ritualer tillgodoser inte bara medlen för att skapa sociala nätverk utan också för att skapa de roller, rutiner och traditioner genom vilka dessa nätverk blir meningsfulla (Harrington & Fine 2006:2).

Genom att se det lilla kan vi se det stora. Det här är skulle kunna beskrivas som kärnan i ett argument från en symbolisk interaktionist. Att förstå människors handlingar genom studier av interaktioner mellan människor i kontexten av en specifik situation är det mest effektiva och bästa för att skapa förståelse kring dessa handlingar. Genom förståelsen av dessa mindre grupper, sammanhang och interaktioner ansikte mot ansikte kan vi identifiera normer, seder och bruk i det större sammanhanget/samhället. Därigenom fungerar de mindre grupperna som en länk mellan det lilla och det stora, mellan mikro och makro (Halldorsson 2022:7).

Sociala strukturer och därigenom samhället är beroende av grupper med inte bara ett gemensamt förflutet utan också en tänkbar framtid för att hålla samman. Dessa grupper som är rumsligt definierade, skapar identifikation och är grundade i varaktiga relationer. Dessa mindre grupper eller mikrosamhällen skapar social stabilitet men också en kulturell bas med förutsättningar för agens och handlingsutrymme för individen (Fine 2012:160).

3.2 Vad är en grupp?

Dessa grupper som jag konsekvent relaterar till kan beskrivas på en mängd olika sätt beroende på var man söker och vem man frågar. Ur ett gruppdynamiskt perspektiv skulle man kunna beskriva en grupp som en samling människor fler än två till antalet, alltså minst tre, som har ett gemensamt mål och som samhandlar för att uppnå detta mål (Sjövold 2006:13). Ett mer sociologiskt perspektiv skulle kunna vara en samling människor som karaktäriseras av delad plats, gemensam identitet, kollektiv kultur och sociala relationer (Fine 2012:160). Som jag nämnt tidigare kan dessa grupper vara arbetsrelaterade, fritidsrelaterade men det kan också röra sig om familj, släkt och vänner som då naturligt blir en form av primärgrupp, exempel på sekundära grupper är arbetsgrupper, föreningar och liknande. Interaktionen i dessa grupper är ofta ansikte mot ansikte men kan även vara digital. Det viktiga är handlingen (action) och svaret (response) på denna handling har en tidsmässig direkthet, eller temporal omedelbarhet (Fine 2012:160). Det är enligt Fine inte antalet människor som definierar vad en mindre grupp är utan fokus är att det rör sig om ett antal människor som erkänner varandra, som är ömsesidigt beroende av varandra. Antalet människor är alltså inte det viktiga utan att gruppens medlemmar är medvetna om varandra och interagerar. För att förtydliga ska medlemmarna känna till varandra och möta varandra vid något eller några tillfällen, tillräckligt länge för att de ska bilda en tydlig uppfattning om varandra. Det här rör sig om en process som äger rum över tid där grupper kan skapas och utveckla struktur, kultur, tillit men även så klart även motsättningar. Trots den mindre gruppens till synes enkla framtoning är den mindre gruppen ett komplext system bestående av status, auktoritet och mening.

Gruppen är en arena där individer samarbetar och samspelar för att använda sina gemensamma identiteter för att i sin tur knyta an till större grupper eller samhället i stort, samtidigt som samhället kan hämma eller begränsa gruppers möjligheter att agera. På detta sätt hänger grupper och samhället ihop i ett ömsesidigt beroende av varandra. Grupper i samhället som delar traditioner och medlemmar, grupper som överlappar varandra som fiskfjäll, dessa grupper kan ge medlemmar inflytande och handlingsutrymme på ett sätt som en ensam individ har svårt att mäta sig

med (Fine 2012:161).

3.3 Identitet och grupper

De flesta människor tillhör många olika grupper, kategorier och sammanhang. En del av dessa grupper har inget inflytande på deras sociala identiteter. Till exempel kan man vara högerhänt, ha en specifik ögonfärg osv. Vissa grupper kan å andra sidan bidra med en grund för hur människan uppfattar sig själv. Det kan så klart röra sig om att vara del av en yrkeskår, att vara brandman till exempel. Att identifiera sig med en social grupp och att acceptera denna grupp som en förlängning av sig själv och veta att övriga medlemmar gör likadant är starka faktorer som påverkar identiteten (Forsyth 2019:84).

När den sociala identifieringen med gruppen ökar blir kopplingen till gruppen allt viktigare för individen. Känslan av att vara sammankopplade och beroende av varandra gör att personen är positiv till och glad för att vara en del av gruppen och känner en stark anknytning till densamma. Över tid kan personen överföra element, egenskaper som är viktiga eller framträdande i gruppen till sig själv och minska eller tona ner sina egna mönster eller vanor. Människan går från jag till vi, eller på engelska ”me” to ”we”, vilket kanske är mer effektfullt ur språkligt perspektiv (Forsyth 2019:85).

Att en person identifierar sig med en grupp kan bli så uttalat eller tydligt i vissa situationer att personen tänker på sig själv som en gruppmedlem i första hand och en individ i andra hand. Om en situation gör så att medlemskapet av en viss grupp förtydligas kan denna tendens bli väldigt uttalad. Till exempel om man är den enda vänsterhänta i en grupp med högerhänta eller om man tillhör en räddningsstyrka på en olycksplats. Människor är också mer benägna att ha en kollektiv självbild om man är del av en grupp som andra definierar som en grupp, även om gruppen i sig själv är minimalt beroende av varandra. Dock är en av de starkaste utlösande faktorerna av kollektiv självkategorisering närvaron av andra grupper, man blir något i förhållande till något annat. (Forsyth 2019:86).

Den relativa storleken på gruppen är också en faktor at räkna med i den kollektiva självkategoriseringen. Människor i mindre grupper tenderar att

snabbare kategorisera sig själva som en del av gruppen än de som är en del av den större gruppen eller majoritetsgruppen. Till exempel medlemmar av en minoritet. Upplevelsen av att vara en del av den minoriteten ökar betydelsen av den sociala identiteten baserad på medlemskapet i gruppen. Genom detta blir medlemmarna mer benägna att använda sig av eller applicera stereotypiska egenskaper som en del av sin självpresentation (Forsyth 2019:85).

3.4 Socialt kapital

Grupper gör mer än att forma identiteter, de gör det också möjligt för människor att uppnå mål av olika slag och där igenom känna en känsla av tillfredsställelse. Gruppen är den primära källan till socialt kapital i form personliga relationer och sociala band till andra människor (Fine 2012:164).

Utöver att vara ett ankare för identiteten är gruppen en gemenskap där starka känslor av tillhörighet kan förekomma, så kallad *gemeinschaft*. Gruppen bidrar eller genererar alltså inte enbart identitetsbekräftelse utan också genom en mekanism vi kan benämna kollektivt stöd, till känslor av tillit, känslomässig tillhörighet och anknytning.

Relationerna inom en grupp möjliggör skapandet av socialt kapital. Etablerande mekanismer förvandlar relationer mellan människor till eftersträvansvärda mål som uppnås genom att man delar resurser. Om interaktionen mellan människorna innebär ett gemensamt syfte eller mål ökar det sociala kapitalet (Fine 2012:164).

Relationerna som finns inbäddade i gruppens liv tillgodoser de strukturella behoven av mening och utgör det som symboliska interaktionister kallar för sociala världar. Den sociala världen eller det sociala kapitalet behöver dock inte vara rumsligt situerad. Även relationer som genomlevs över distans spelar roll. Ett exempel skulle kunna vara MENSA, där medlemmarna delar gruppens eller organisationens kultur och historia på distans och därigenom erhåller en form av socialt kapital. Ett gemensamt mål och syfte bildar en bas för tillit och engagemang för gruppmedlemmar. Genom att lära känna varandra och dela normer minskar utanförskap isolering, helt enkelt (Fine 2012:165).

3.5 Den mindre gruppen och sociologisk forskning

De mindre grupperna har inte varit i fokus och i stort sett förbisedda inom den sociologiska forskningen. Man kan beskriva det som att de mindre grupperna har behandlats som en ”svart låda” där sociala fenomen har studerats men där man förbisett gruppen i sig själv, som social enhet (Harrington & Fine 2000:312). En form av sociologisk miniatyrism, om man så vill. Den mindre gruppen är en plats för både social kontroll men också social förändring. En plats där nätverk bildas och kultur skapas. En korsning där agens eller handlingsförmåga möter struktur.

Den mindre gruppen är en viktig mekanism för social kontroll inte enbart för att individer tilldelas en plats inom en viss hierarki utan också för att de blir exponerade för den kontroll denna plats innebär. Desto mer exklusiv och tätt sammansvetsad gruppen är desto lättare blir det att koordinera beteendet inom gruppen (Harrington & Fine 2000:315). Gruppmedlemmar ser till varandra efter ledtrådar och signaler om både identitet och status. Att tillhöra vissa grupper innebär att individen erhåller både status och identitet men till kostnaden av en uppsättning kontrollerade beteende eller markörer. Att till exempel tillhöra en populär grupp under ungdomsåren innebär att inte umgås med dem som är mindre populära (Harrington & Fine 2000:318).

Genom gruppens mindre storlek och betoningen på meningsfull och situerad interaktion skapar också gruppen en plats där individen kan se sig i ett större sammanhang eller som en del av en ännu större grupp. Olika institutioner reproducerar sig genom de mindre grupperna. Institutioner så som kyrka, utbildningsväsen och sjukvård, till exempel. Gruppen blir i detta fall samhället i mindre skala. Grupperna tar samhället ner till ansiktshöjd och blir därigenom en mekanism för social förändring (Harrington & Fine 2000:319).

Små grupper blir meningsbyggare eller ger upphov till meningsfullhet. Identitet, roller, symboler, tolkningar och andra kulturella artefakter är alla produkter av gruppens liv. Den mindre gruppens förmåga att skapa tilltalande ideologier är essentiellt för både rekrytering av nya medlemmar och handlingsförmåga. Att gruppen skapar en kultur av kollektiv

meningsfullhet ger alltså gruppen i slutändan attraktionskraft och agens (Harrington & Fine 2000:320).

3.6 Räddningstjänst inom sociologin

Känslan av stolthet och kall i yrkesrollen är något som är vanligt förekommande i beskrivningen av brandmän. Detta är också något som förekommer frekvent i studier tillsammans med det faktum att brandmän ofta upplever starka känslor av samhörighet. Det är också vanligt att brandmän poängterar de känslomässiga band som bildas mellan personerna i räddningsstyrkan och att de kan anta en familjeliknande karaktär (Ericson 2011:34).

För att stärka dessa band och öka känslan av samhörighet kan räddningsstyrkan använda sig av humor och det som skulle kunna beskrivas som skämtsam jargong. Det här blir då en form av traditionalisering som sammanfogar händelser och erfarenheter över tid med resultatet att gemensamma minnen blir starkare och kontinuitet bibehålls. (Ericson 2011:102). Det innebär att humor och den skämtsamma jargongen inte är något som bara finns i stunden som en tillfällighet utan kan användas i form av återkommande gemensamma historier vid olika tillfällen och sammanhang som referenspunkter. Det rör sig då om en meningsskapande praktik som hjälper till att bibehålla gemenskap och tillhörighet (Ericson 2011:103).

En arbetsuppgift som anses viktig för en brandmans identitet är det som kallas för rökdykning. De brandmän som förekommer i Ericsons avhandling är försiktiga i sina uttryck kring rökdykning men det förkommer uttryck i stil med att man får en ”kick” vid rökdykning eller att man är vid ”fronten”. I samband med det diskuteras fysisk arbetsförmåga och fysiska tester vid anställningar. I Ericsons sammanhang i ett maskulinitetsperspektiv där det pratas om tillit och förtroende och en rädsla för att sänkta fysiska krav skulle innebära en form av minskad känsla av tillit och förtroende (Ericson 2011:136).

Det finns också beskrivna händelser i avhandlingen som handlar om behovet av en bakre region där jobbiga upplevelser hanterades. Att till exempel åka hem till stationen och basta beskrivs som en viktig aktivitet för

att så kallat lätta på säkerhetsventilen. Det nämns också att det inte finns något behov av någon utifrån för att hjälpa till att hantera situationen. Att hantera dessa situationer i de bakre regionerna bidrog till en stark vi-känsla (Ericson 2011:113).

3.7 Avslutande kommentar

Mitt avstamp, min väg in i ämnet blir via grupper och sociologiska perspektiv. Dock inte grupper i allmänhet som i de vetenskapliga artiklarna utan mindre grupper, specifika grupper, närmre bestämt räddningsstyrkan. Ericsons perspektiv i avhandlingen utgår också från räddningstjänstperspektivet men handlar om homosocialitet i synnerhet. Mitt perspektiv handlar om social interaktion, normer och identitet. Alltså ett perspektiv som inte behandlas uttryckligen i den tidigare forskningen ovan.

4. Teori

De teoretiska utgångspunkterna för uppsatsen är symbolisk interaktionism, Meads symboler och Goffmans dramaturgiska ansats. Uppsatsen handlar om grupper och den sociala interaktion som äger rum i grupper och det symboliskt interaktionistiska perspektivet lämpar sig väl för studier av den sociala verkligheten (Trost 2010:11). Teorierna från Mead och Goffman bygger i viss mån på varandra även om Goffman av vissa inte anses vara en symbolisk interaktionist handlar hans teorier tveklöst om interaktion och samspel (Giddens & Sutton 2021:46). Teman och teorier som följaktligen lämpar sig väl för uppsatsens syfte.

4.1 Symbolisk interaktionism

Herbert Blumer är upphovsmannen till detta sociologiska begrepp men den som enligt många lagt grunden är Georg Herbert Mead. Begreppet är

en allmän beskrivning på de perspektiv som undersöker social interaktion med speciell inriktning på språk och symboler (Giddens & Sutton 2021:46).

Symbolisk interkationism tar sikte på den sociala interaktionen som gör sig gällande på mikronivå och hur mening konstrueras och överförs. Den viktigaste grundstenen för det här synsättet är att människor använder sig av symboler i sin kommunikation.

Vad är en symbol i detta sammanhang? En symbol kan vara ord, gester eller objekt. Ett exempel kan vara en vigselring som samtidigt kan stå för kärlek ur ett perspektiv men också en form av begränsning av frihet ur ett annat. För räddningstjänsten kan det vara en färg på en hjälm. En gul hjälm innebär för brandpersonal att personen är brandbefäl med allt vad det innebär, medan för personer utanför räddningstjänstens värld är det bara en skyddshjälm som är gul. Alltså kan en symbol innebära olika former av mening ur olika perspektiv men i samma situation (Giddens & Sutton 2021:46–47).

Det är just denna användning av symboler som är viktig för symboliska interaktionister. Interaktion mellan människor består inte enbart av automatiska beteendereaktioner av biologisk karaktär utan vi människor använder symboler i vårt meningsskapande.

Vidare anser man inom den symboliska interaktionismen att människan eller individen besitter en förmåga att kunna lösa problem och försöker medvetet att förstå sin omvärld men också vad som sker inom människan i sig. Rollövertagandet fyller här en viktig funktion. Andra människor blir enligt detta synsätt ett subjekt att identifiera sig med men också ett subjekt att försöka förstå intentioner och avsikter hos (Lindblom & Stier 2011:35).

Att se saker eller en situation ur en annan människas perspektiv är ett sätt att se på rollövertagande. Även detta är en viktig del hos den symboliska interkationismen för att förstå människan som samhällsvarelse (Lindblom & Stier 2011:36).

4.1.2 Definitionen av situationen

Enligt Jan Trost finns det fem viktiga delar inom den symboliska interaktionismen. Dessa fem delar är: definitionen av situationen, att all interaktion är social, att vi interagerar med hjälp av symboler, att

människan är aktiv, att vi handlar, beter oss och befinner oss i nuet (Trost 2010:11). Jag kommer vidare inte att redogöra för alla fem utan endast för den som jag anser vara den viktigaste för uppsatsens syfte och frågeställningar, nämligen definitionen av situationen.
Om individer eller människor definierar eller upplever situationen som verklig innebär det att situationen även är verklig i sina konsekvenser. Denna upplevda verklighet styr alltså även människans handlingar, för att förtydliga. Hur vi definierar situationen är alltså avgörande för hur vi handlar (Trost 2010:12).
Det kan innebära att om en människa får för sig att en annan människa av någon anledning är på dåligt humör kommer den första människan att bete sig därefter. Eftersom definitionen av situationen är en pågående process omprövar vi hela tiden definitionen av situationen vilket ger oss möjligheter att ändra densamma och därigenom förändra vårt agerande och bemötande (Trost 2010:13). Personen var kanske trots allt inte på dåligt humör utan upptagen av andra tankar, man omprövar definitionen och får mer inputs vilket kan leda till en ny definition.
Situationen i detta fall innebär inte enbart de individer som är inblandade i den sociala interaktionen. Allt är en del av situationen, inre faktorer, yttre faktorer. Hur vi känner oss, var vi är, väder, sammanhang är exempel på faktorer som hjälper till att definiera situationen. Här skulle man kunna argumentera för att följden blir att inget upplevs eller är objektivt, allt är subjektivt. Kanske aningen för enkelt och inte så intressant i verkligheten. Symbolisk interkationism är här vad man kan beskriva som lösningsorienterad. En del situationer är vi överens om vad de betyder och innebär vilket leder till att de får en form av objektiv karaktär. Om alla är överens om vad den subjektiva upplevelsen innebär blir den i sig en onödig företeelse. Om vi alla är överens om att möbeln som vi sitter vid när vi äter är ett bord så är det objektivt sett just ett bord. Våra upplevelser av socialt samspel och den fysiska verkligheten är subjektiv men upplevs som objektiv, genom social interaktion har vi lärt oss gemensamma förförhållningssätt och namn på saker och är i många fall relativt eniga om vad de innebär och betyder (Trost 2010:14). Hela den aktuella situationen är full av mer eller mindre subjektiva delar och individens beteende kan enbart ses i ljuset av helheten, i relation till hela sammanhanget. Det vill

säga man måste ta med ett objektivt perspektiv av situationen i någon form av allmänna termer men även ett perspektiv så som situationen existerar för individen i fråga i beräkningen, om man vill förstå en människas beteende. Individen tolkar den totala situationen delvis medvetet och till stor del omedvetet och handlar därefter (Trost 2010:15).

4.2 George Herbert Mead och symbolen

Mead menade att det var språket som gör att det är möjligt för människan att bli medveten om sig själv, att se oss själva genom andras ögon, att bli medvetna om oss själva som individer. Den viktigaste aspekten i processen är symbolen (Giddens & Sutton 2021:35).
Om två individer förstår en gest på samma sätt rör det sig enligt Mead om en signifikant symbol. Vi har då en sändare och en mottagare som har samma uppfattning om gestens betydelse. (Lindblom & Stier 2011:56).
Vilka symboler som kan göra sig gällande eller utvecklas inom en organisation eller institution är beroende av vad institutionen behöver kommunicera om. Urbefolkningen i det arktiska området har som bekant flera ord för snö än vad som är fallet i länderna kring medelhavet och inom räddningstjänsten finns flera olika benämningar på brandbefäl så som styrkeledare, räddningsledare, brandförman, styrkechef, insatsledare. Signifikanta symboler blir i sin tur kopplade till etablerade handlingar och handlingssätt (Lindblom & Stier 2011:57).

4.2.1 Den generaliserade andre

Mead pratar om lek och spel-stadie som utvecklingsfaser för barn. Under det första lekstadiet pratar han om signifikanta andra och att barnet antar olika roller (Mead 1976:117–118). Barnet lär sig efter hand att tolka vad materiella saker är och vilka meningar och värderingar som är förknippade med dem men också immateriella sakers eller företeelsers betydelser och värdeladdningar blir tydligt för barnet (tex. ord, gester, objekt som nämns i texten ovan). Barnet lär sig att ha ett generaliserat förhållningssätt mot symboler genom att barnet känner till responsen genom erfarenhet. Samhället eller den sociala grupp som individen tillhör och identifierar sig

med kallas enligt Mead för den ”generaliserade andre”. Attityden hos ”den generaliserade andre” är hela samhällets attityd och då även den sociala gruppens. För att förtydliga innebär det att individen utvecklar ett mer övergripande, mer allomfattande perspektiv på både jaget och den sociala situationen, att man ser sig själv med andras ögon i olika situationer och vet vad som förväntas och vilka normer som är aktuella (Mead 1976:120). Varje individ utvecklar genom sina egna unika sociala erfarenheter en egen individuell generaliserade andre som dock delar likheter med andras generaliserade andre som är en del av samma samhälle eller grupp (Mead 1976:122).

4.2.2 Meads motstånd

Mead pratar också en del om motstånd. Barnet måste till exempel lära sig tingets motstånd, hur objekt känns. Men det finns också ett symboliskt motstånd. Vad det gäller vuxnas identitet så har den en tendens att bli mer trögflytande över tid men den fortsätter att förändras i nya möten med ting och människor. Mead menar att förändringen kommer från upplevelsen av ett yttre motstånd från ting eller människor, inte inifrån. Extra stor kraft finns i de situationer som är nya och oväntade för individen, då blir förändringspotentialen påtaglig. Det sägs att allt är en vana och Mead pratar om att en del handlingar faller under medvetandetröskeln och vi behöver inte reflektera över vårt handlande. Om det vanemässiga bryts av någon anledning blir vi tvingade till att reflektera över tillvaron. Det kan till exempel röra sig om att vara nyanställd på en arbetsplats med många nya intryck. (Lindblom & Stier 2011:63).

Normalt behöver vuxna inte fundera över hur vissa saker eller ting används eller fungerar. Vi kan koka en kopp kaffe och vi vet, i alla fall hyfsat, hur vi använder våra mobiltelefoner. Vid det tillfällen vi kommer i kontakt med nya saker behöver vi identifikation med tingets motstånd och så klart övning och träning i att använda det. Ett klassiskt exempel är att lära sig att köra bil (Lindblom & Stier 2011:64). Nya saker, nya vanor, nya handlingssätt och ibland nya tillhörande normer.

Det symboliska motståndet kräver också att man inte längre klarar sig med det vanemässiga inlärda beteende i repertoaren. Det kräver precis som det

materiella ett mer medvetet handlande och en större kontroll av detta medvetna handlande (Lindblom & Stier 2011:65).

Mead menar att det är viktigt att poängtera och uppmärksamma de svar som de egna handlingarna framkallar hos motparten, alltså vilken respons de egna handlingarna innebär. Genom denna uppmärksamhet kan vi anpassa kommande handlingar i enlighet och i förhållande till andras. Att se resultatet av sina egna handlingar hos en annan människa innebär att individen går över det egna självets gränser och blir därigenom medveten om sig själv och sin egen varseblivning (Lindblom & Stier 2011:66).

Mötesplatser för människor är också viktigt enligt Mead, mötesplatser där människor får möjligheten att överta den andres perspektiv. Nya mötesplatser av denna typ gör att individen kommer i kontakt med och konfronteras med sina egna uppfattningar och ställs inför nya uppfattningar och perspektiv som individen inte varit med om tidigare. Vi kan då säga att individen upplever en variant av symboliskt motstånd. Ett motstånd av denna typ kan i sin tur leda till en ökad grad av medvetenhet om sig själv och de värderingar, uppfattningar och föreställningar som individen har med sig. De kan också leda till att individen omprövar och kritiskt reflekterar över sig själv, sitt beteende och omvärlden i stort. Det kan i sin tur innebära en utveckling av det symboliska självet genom att det egna perspektivet förändras (Lindblom & Stier 2011:69).

4.4 Goffman och den dramaturgiska ansatsen

Den dramaturgiska ansatsen för naturligt tankarna till teaterns och rollernas värld. I Goffmans repertoar finns en hel del uttryck och liknelser men jag kommer att uppehålla vid några som är relevanta för ämnet för studien. Vi börjar med skådeplatsen. Scenen där interaktionen utspelar sig eller som Goffman väljer att kalla det, scenmiljö, innebär den fysiska miljö där interaktionen äger rum och utspelar sig (Goffman 2020:72). Det innebär helt logiskt att scenen är platsbunden, i de flesta fall.

Vi har med detta resonemang fastställt en skådeplats, en fond för skådespelet. Detta som en del av det Goffman kallar för expressiv utrustning. En annan del av den expressiva utrustningen är den personliga

fasaden. I den personliga fasaden ingår till exempel kläder, kön, ålder men också talmönster, ansiktsuttryck, hållning och gester för att nämna några exempel (Goffman 2020:74). En del av dessa signalbärare kan vara mer bestående än andra. Fysisk storlek är så klart mer bestående än en gest eller ett ansiktsuttryck.

Scenen är klar och rekvisitan likaså. Det är nu dags att fylla scenen med skådespelare och roller. Att vara ny i ett sammanhang kan vara en stor utmaning då manuset är knapphändigt och anvisningarna ringa. Dock förutsätts att personen har ett tillräckligt antal olika rollbeteenden att tillgå för att kunna fungera i den nya scenmiljön (Goffman 2020:130). Rollbeteenden är en del av det sociala samspelet och en del av socialisationen.

Socialisation innebär då inte att besitta konkreta, specifika, detaljer i eller för en konkret roll utan med de breda penseldragen ha tillräckligt med uttrycksvarianter för att kunna hoppa in där det är tänkbart, sannolikt att luckan kommer finnas (Goffman 2020:131).

Vi har nu avhandlat scenen och i viss översiktlig mån individen. Goffman benämner en samling individer som lag eller lagframträdande och det är under detta tema vi fortsätter föreställningen. Lagbegreppet ger oss möjlighet att analysera interaktioner eller framträdanden hos mer än en aktör (Goffman 2020:138). Att vara en del av en grupp eller ett lag kan innebära att man förbinder sig till normer och moralbegrepp på ett sådant påtagligt sätt att en osynlig publik skapas till individens aktivitet (Goffman 2020:140). En grupp eller ett lag kan då sätta upp en föreställning utan publik närvarande.

Att var en del av ett Goffmanianskt lag innebär att medlemmarna är förbundna genom relationer till varandra. Dessa relationer har två viktiga delar. Varje lagmedlem kan förstöra eller sabotera framträdandet genom att inte uppträda korrekt. Det innebär att alla medlemmar måste lita på varandra och att beteendet håller sig inom ramen för vad som är godtagbart. Ett ömsesidigt beroende skapas, vilket är den första delen. Den andra delen består av att en förtrolighet skapas i gruppen. Om ett lag ska arbeta tillsammans för att skapa och bibehålla en definition av verkligheten bildas långsamt över tid en förtrolighet mellan medlemmarna som kan beskrivas som en intimitet utan hjärtlighet (Goffman 2020:141–142). Tid är

alltså av betydelse.

I Goffmans resonemang rör vi oss mellan två platser. Den främre regionen, det vill säga scenen och den bakre regionen, som vi i modern tappning kan kalla backstage. Bakom scenen kan man förvara rekvisita men även hantera och gå igenom det senaste framträdandet. Här kan lagmedlemmar tränas upp och aktörer vila. I de flesta fall kan lagmedlemmarna eller aktörerna vara trygga och säkra på att ingen ur publiken kommer att komma in backstage eller i den bakre regionen (Goffman 2020:176–177). Den bakre regionen präglas av förtrolighet.

I dessa båda områden som skiljer sig åt på olika sätt skiljer även språket som används. I den främre regionen på scenen används ett mer formellt språk och backstage präglas av ett mer informellt språk (Goffman 2020:194).

4.4.1 Lojalitet, disciplin, försiktighet

Om ett lag ska kunna fungera och hålla sig till den kurs de kommit överens om måste lagmedlemmarna bete sig och agera utefter de föreskrivna ramarna. De får inte förråda förtroendet från laget genom att läcka hemligheter oavsett om det är på grund av bristande diskretion eller egoistiska skäl. Det är detta som Goffman benämner som dramaturgisk lojalitet (Goffman 2020:292).

Att bevara intrycket, att stanna i rollen under föreställning är väldigt viktigt för lagmedlemmarna. En lagmedlem som kan hålla sina känslor i schack och håller sig till sin roll har de som Goffman benämner som dramaturgisk disciplin. Det handlar också om att ha en handlingsberedskap för om någon i ensemblen faller ur rollen och att då gripa in och dölja fadäsen (Goffman 2020:296).

Om man är oförsiktig och inte tänker sig för kan det uppstå störningar under skådespelet. Det är i gruppens intresse att föreställningen framförs under väl förberedda och avvägda förhållanden. Klokhet och försiktighet är ledorden, välrepeterat och väl förberett med beredskap för eventualiteter. Detta innebär att laget iakttar en dramaturgisk försiktighet (Goffman 2020:298).

5. Metod

För att besvara studiens frågeställningar har jag val att göra intervjuer. Eftersom studiens syfte kretsar kring vad som får en räddningsstyrka att fungera, vilka normer, identitetsskapande faktorer och hur samarbete underlättas anser jag att en kvalitativ studie är rätt väg att gå (Trost 2010:32). Det handlar alltså om att förklara, försöka att förstå människors handlingsmönster, sätt att agera och resonera för att förtydliga det kvalitativa perspektivet. Intervjuerna i sig skulle jag vilja beskriva som strukturerade men med öppna frågor (Trost 2010:42). Strukturerade i den mån att de handlar om ett och samma område men med öppna frågor kring teman som i sin tur innebär stora variationsmöjligheter (Trost 2010:39). Målet med intervjuerna var ett fritt flyt där den intervjuade bestämde ordningen men där jag som intervjuare bestämde innehållet (Trost 2010:55). Kvalitativa intervjuer kännetecknas bland annat av att man genom relativt enkla och raka frågor kan få innehållsrika och komplexa svar (Trost 2010:25).

5.1 Urval och datainsamling

Eftersom studien handlar om grupper i allmänhet och räddningsstyrkan i synnerhet gällde det att hitta informanter från räddningstjänstens värld. Det jag initialt ansåg var viktigt var att deltagarna hade några års erfarenhet och genom det förhoppningsvis några olika räddningsstyrkor att jämföra med. Eftersom jag själv har erfarenhet från räddningstjänstens värld gick de inledande kontakterna smidigt. Jag frågade en brandman och ett brandbefäl med mer än fem års erfarenhet av operativt arbete om de var intresserade av att ställa upp på en intervju, vilket de turligt nog gärna ställde upp på. Här slog det mig att det inte kändes rätt att det var jag som valde ut informanterna i transparensens och tillförlitlighetens anda. Lösningen blev att jag använde mig av ett så kallat snöbollsurval (Ahrne & Svensson 2011:43). Det innebär att deltagarna/informanterna ger förslag på ytterligare personer att intervjua. Den initiala kontakten togs genom telefonsamtal där jag förklarade studiens innehåll och tillvägagångssätt. Konsekvensen av denna urvalsmetod blev att fyra brandbefäl och två

brandmän blev intervjuade. Viktigt för mig i denna del var att jag inte hade någon aktiv arbetsrelation med informanterna för att uppnå distans, öppenhet och oberoende i intervjusituationen. Erfarenhetsmässigt landade jag på informanter som hade tre till fyrtiotvå-års erfarenhet av operativ räddningstjänst. Sammanlagt blev det sex kvalitativa intervjuer som varade i genomsnitt 40 minuter. Intervjuerna genomfördes i kontorsmiljö med brandpersonal som inte var i tjänst för att ge möjlighet för informanterna att reflektera under lugna förhållanden. Deltagarnas perspektiv är intressanta för att erfarenhetsmässigt spänner de från relativt ny brandman till det jag skulle vilja beskriva som väldigt erfaren. Vilket gav intressanta och nyanserade perspektiv kring hur det är att vara en del av en räddningsstyrka. Intervjuerna spelades in på dator och ljudfilerna sparades på anvisat serverutrymme på mittuniversitetets server. Innan intervjun inleddes informerades deltagarna om syftet med studien och de fick underteckna ett samtyckesformulär, mer om det nedan.

5.2 Intervjuguide

Till intervjuerna skapades en intervjuguide (Bilaga 1). Intervjuguiden bestod av inledande öppna frågor för att följas av frågeområden eller teman som jag benämnde dem och följaktligen en enklare avslutning (Trost 2010:71). De teman som intervjun kretsade kring var: grupp, individ, samarbete, kommunikation. Teman som var riktade mot uppsatsen syfte och frågeställningar.

5.3 Analysmetod

Intervjuerna transkriberades i sin helhet och utgjorde det empiriska materialet som skulle analyseras. Under transkriberingen gjordes enklare anteckningar vid områden som kändes relevanta för studiens syfte. Därefter följde en initial sortering eller öppen kodning under noggrann genomläsning. Den öppna kodningen bestod av understrykningar i texten samt tillhörande kommentarer. Slutligen genomfördes en mer selektiv

kodning kring teman rum (Ahrne & Svensson 2011:198–199).
Inledningsvis i min studie var min tanke att dessa teman tydligt skulle kretsa kring studiens syfte. Jag tänkte mig alltså teman kring individ, grupp, sociala normer och samarbete. Desto mer jag umgicks med materialet genom sortering och reducering växte det fram tre tydliga teman som jag benämner tid, plats och identitet (Ahrne & Svensson 2011:194-195). Dock kände jag ett behov av ytterligare ett tema eller perspektiv under kodningen och detta tema fick då kretsa kring språk och hur språket används i kombination med symboler. Detta för att fånga en mer detaljerad och nyanserad bild. Konsekvensen av detta kodningsförfarande är att man kan missa nyanser eller viktiga passager i jakten på relevanta tematiska passager eller resonemang och/eller att man tappar fokus från studiens syfte och frågeställningar.

5.4 Reliabilitet & Validitet

Uttrycken reliabilitet och validitet är förknippade med kvantitativ metodologi. Eftersom min studie är kvalitativ blir dessa resonemang något annorlunda (Trost 2010:133). Intervjuerna är genomförda på ett och samma sätt, de är transkriberade i sin helhet för att sedan sorteras och reduceras enligt metoden ovan. Till intervjuerna användes en intervjuguide för att intervju och materialinsamling skulle bli trovärdig. Att göra en kvalitativ studie trovärdig är en av de största utmaningarna. Min strävan är full transparens över processen för att uppnå så hög trovärdighet och tillförlitlighet som möjligt. Vetenskapsrådets fyra kriterier får här fungera som ledljus i texten. Dessa fyra kriterier är tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar (www.vr.se). Genom att vara transparent och därigenom ärlig i skapandet av uppsatsen och dess syfte och design är mitt mål att en hög tillförlitlighet ska uppnås. I samband med intervjuerna fick varje informant skriva under en samtyckesblankett där bland annat studiens syfte beskrivs men även att deltagande är frivilligt, att intervjun kan när som helst avbrytas om deltagaren önskar, att alla eventuella personuppgifter behandlas i enighet med dataskyddsförordningen (GDPR) och att intervjun är konfidentiell. Det innebär att material som kan röja den enskilde inte får spridas (Trost 2010:61). För att säkra konfidentialitet ytterligare för

informanterna nämner jag inte vilken organisation eller om individen/informanten arbetar som heltidsbrandman eller deltidsbrandman/RiB. Blanketten finns bifogad som Bilaga 2. Naturligtvis informerade jag muntligt varje deltagare muntligt innan intervjun ägde rum. Ljudfiler från intervjuerna sparades på mittuniversitetets anvisade server. Namn eller liknande förkommer varken i ljudfiler eller intervjutranskriptioner. Allt arbetsmaterial förstörs vid slutförande av uppsatsen/studien. På detta sätt förhåller jag mig till Vetenskapsrådets fyra kriterier.

5.5 Min förförståelse

Jag tycker att det här är på sin plats att jag tydliggör min egen bakgrund och mina erfarenheter från räddningstjänstens värld. Jag har under snart tjugo år arbetat inom räddningstjänsten i olika organisationer och i olika roller. Jag har arbetat både inom det förebyggande och det operativa området med till exempel tillsyner, utbildningar men jag har arbetat främst inom det operativa spåret med utryckningsrelaterad verksamhet. Till exempel utbildning av brandmän och brandbefäl. Här har jag självklart sett hur räddningsstyrkor tar sig an utmaningar på olika sätt och över tid förändrats i olika riktningar och på olika nivåer. Det var just detta som gjorde mig nyfiken på att skriva om grupper i allmänhet och räddningsstyrkan i synnerhet.

5.6 Metodreflektion

Valet av metod hänger tätt samman med studiens syfte och frågeställningar. Jag anser att metoden i sig lämpar sig väl relaterat till syfte och frågeställningar. Det som inte riktigt blev som jag hade tänkt var urvalet. Valet var medvetet då jag med min räddningstjänstbakgrund inte ville färga eller påverka mer än nödvändigt. Resultatet blev kanske inte så diversifierat som jag önskade men samtidigt kändes det mer ärligt och där igenom förhoppningsvis mer tillförlitligt och transparent. Min bakgrund inom räddningstjänsten och dess påverkan på studien är naturligtvis inte

oreflekterad. Jag ser det ur två perspektiv. Ur det ena perspektivet kan min förförståelse så klart inverka negativt, det vill säga jag är inte objektiv. Ur det andra perspektivet kan det röra sig om något positivt med djupare insikt. Att informanterna kan slappna av på ett annat sätt och inte känna att de behöver förklara branschspecifika ord, uttryck och dylikt. Ytterligare sätt att hantera situationen är att jag inte har någon aktiv arbetsrelation till informanterna. Dessutom är syfte och frågeställningar vinklade på ett sätt där jag känner att jag kan göra en bra och tillförlitlig studie. Syfte handlar om vad som får räddningsstyrkan att fungera, alltså en utgångspunkt med positiva förtecken. Hade det rört sig om en studie om maktrelationer, hierarkier, någon form av kritisk granskning eller liknande hade jag sannolikt inte varit rätt person för uppdraget, anser jag. I resonemanget finns alltså en viss självkritik men också sätt att hantera denna kritik. Kvalitativa intervjuer har sina fördelar. Man kan få ta del av flera människors tankar, känslor, språkbruk och normer kring ett fenomen. Man kan i analysen röra sig fritt, fram och tillbaka genom intervjun för att få med nyanser och tonfall. Dock finns det även svagheter, till exempel att en intervju ger en begränsad bild av fenomenet. Gör informanten verkligen som den säger, säger informanten verkligen det hen vill och känner, tolkar forskaren intervjun eller det som sägs på rätt sätt (Ahrne & Svensson 2011:56–57), för att nämna några.

6. Resultat och Analys

Resultat och analys består av de teman som framträdde under arbetet med uppsatsen. Huvudmaterialet består av ett antal citat från intervjuerna. Utvalda för att spegla innehållet och för att relatera till studiens frågeställningar. Dessa citat sätts sen i ett sammanhang för att sedan relateras till de aktuella teorierna. Plats, tid, identitet, språk är teman som finns med i kapitlet, kapitlet avslutas med en symboliskt interaktionistisk reflektion.

6.1 Räddningsstyrkan och det skarpa läget

Att räddningsstyrkan befinner sig på olycksplatser är inget nytt för någon men arbetet som räddningstjänsten utför utanför olycksplatsen är inte allmänt känt i alla delar. Under intervjuerna berättade informanterna om sina upplevelser hur det är att arbeta inom räddningstjänsten både på olycksplats och om arbetet som utförs på brandstationen.

> När man gör det skarpt, ja det är nog för att man, det är på riktigt och det är det. Vi har inte den tryggheten och då skärper man till sig när man är ute så att säga. Är vi här på stationen så har vi tryggheten med gruppen, det är vi och så går vi bara bak på gården och så kör vi kanske en rökdykning i verkstaden. Rökfyller den och så jag vill inte övningar där inne. Vi vet om att de är en trygg miljö men skulle vi ha en verkstad uppe i byn eller någon annanstans då vet vi inte vad som väntar oss och då är det lite, då är det allvar. Så då har man ju inte den samma trygghet om man så ja, men jag tycker ändå, man får ju övningarna ändå. Vi gör ju momenten, vi gör ju stegen, så att vi får ju hela den biten med oss i alla fall. För hade vi inte gjort det så skulle vi inte kunna göra det skarpt heller. Så att fast att vi har den här tryggheten, vi vet om att det inte är på riktigt, att det är discorök och lite sånt här, så har vi ändå det med oss. Hade vi inte haft det här så vi ska utföra på riktigt så att. De är ju jätteviktiga, våra övningar här hemma och det är därför vi gör det också. För att vi ska bli bättre och kanske hitta på sätt där vi kan göra det bättre, på alltså att lösa problemen, bättre, på ett bättre sätt eller vi kan jobba på ett annorlunda vis. Jag är mycket för diskussioner och höra med gruppen vad de tycker och tänker liksom, jag tror man kan komma mycket med det, långt med det och diskutera.

I citatet ovan beskriver personen hur arbetet upplevs dels på ute olyckplats, dels på brandstationen eller mer direkt under övningar, i detta fall. Upplevelserna från de olika platserna skiljer sig åt och känslan av trygghet och därigenom också otrygghet är central. Personen berättar också om att känslan och beteendet är olika när räddningsstyrkan är på larm/olycksplats eller på brandstationen. Räddningsstyrkan skärper till sig när det är skarpt läge. Här framträder följaktligen två tydliga platser. Vi har den uttalade formella olycksplatsen och den mer informella

brandstationen. Eller i Goffmanianska termer, en främre region och en bakre region. Här blir det också tydligt att lagmedlemmarna tränas i den bakre regionen inför framträdandet, räddningsstyrkan repeterar sitt framträdande (Goffman 2020:176–177). Det är också värt att nämna skillnader i den expressiva utrustningen, närmre bestämt den personliga fasaden mellan dessa två uttalade platserna, man skärper helt enkelt till sig (Goffman 2020:74).

Det är även värt att notera att gruppen i sig är en viktig faktor för trygghetskänslan. Vid övningar är det bara gruppen och ingen publik som går bak på gården och utför övningar, man riskerar alltså inte att tappa masken inför publik och man får tillfälle att repetera.

Att en rökdykningsövning nämns som exempel är ingen slump. Det var något som återkom i intervjuerna vid samtal kring övningar och upplevelser på olycksplatser. Rökdykning är en arbetsuppgift som är viktig och därmed en stor del av identiteten hos en brandman. Att det är skillnad mellan övning och larm blir här tydligt men hur funkar räddningsstyrkan när larmet verkligen går?

> (…) nej det är väl allvar när vi är framme och jobbar, och på väg till larm. Det märks ganska snabbt där, vi kan sitta och skoja ihop, så fort det piper blir liksom, alla ställer om och sen så fort vi klara med larmet och hoppar in i bilen så kan man pusta ut (…)

I det andra citatet kan vi också se att olika platser innebär olika förutsättningar. Att räddningsstyrkan ställer om inför framträdandet blir här tydligt men också hur de varvar ner efter. Man kan i brandbilen efter larmet lägga av sin mask både bildligt och bokstavligt talat och pusta ut. Att vara disciplinerad och försiktig i Goffmanianska termer kräver en hel del energi av aktören, man måste vara fokuserad. Den främre och den bakre regionen framgår tydligt i föregående citat men här kommer vi i kontakt med vad jag skulle vilja kalla en hybrid mellan dessa regioner. I Goffmans anda en region precis mellan scen och bakom scenen, precis bakom ridån om man så vill. Brandbilen i sig blir alltså gränslandet mellan dessa två regioner. En region att göra det sista förberedelserna innan föreställningen, att ta ett djupt andetag och en region att pusta ut precis efter föreställningen men också en plats för att utöva social kontroll och

korrigera eventuellt oönskade eller störande beteenden. Även här märker man att räddningsstyrkan skärper till sig när larmet går men också att gruppen håller ihop eftersom alla ställer om när det piper, konformitet, nu är det en annan definition av situationen som är aktuell för räddningsstyrkan (Trost 2010:12). Det är även värt att notera det man skulle kunna beskriva som lättsam jargong när gruppen sitter och skojar ihop på brandstationen.

Återkommande berättar flertalet av informanterna att det är skillnad ”ute”, när vi kommer ”ut” måste det sitta, när man är ”ute” ska man framstå som professionell till skillnad från när man är ”hemma” på brandstationen där situationen definieras som mer avslappnad. Plats är alltså av betydelse för hur den sociala interaktionen ser ut för räddningsstyrkan.

6.2 Tid och anspänning

Tid är alltid en viktig faktor för räddningsstyrkan. Räddningsstyrkan har till exempel anspänningstid. Anspänningstiden är den tid styrkan har på sig att klä på sig larmställ, komma i brandbilarna och lämna stationen när larmet går. Arbetar man på en heltidsstation är anspänningstiden 90 sekunder och på deltid/RiB kan det skifta lite men oftast är det runt fem minuter. En stor del av mentaliteten inom räddningstjänsten är att sekunder räddar liv. Tid är komplext och kan ses ur olika perspektiv. Ett perspektiv kan innebära erfarenhetsresan, ett annat kan så klart vara kring anspänningstid. Tid kan också innebära ovisshet och väntan, en brandman vet aldrig när utryckningen kommer.

> Herregud nej, det är sådan gigantskillnad, på första larmet och var vi är idag. Det tror jag i alla fall. Och jo, jag kommer knappt ihåg det. Det var fan så länge sedan, men det är ju jätteskillnad, alltså man vågade knappt göra något när man var ny, man hade alltid någon som tittade på en …..fy, fy….
> Man gick ju som en extra person där i ett gäng år men där kände man sig lite iakttagen och tafatt på något sätt man vågade ju inte, vågar jag röra detta utan att det går sönder liksom… Kommer de att bli arg på en för att jag pillar på detta. Så att, sen så sa de att lite senare att, va här så mycket du kan, så mycket du vill, va på stationen och

> känn och kläm på grejorna. Så då var man ju där oftare och försökte att fibbla ut hur saker fungerade……

I citatet ovan beskriver personen känslan av hur det är att vara ny i en räddningsstyrka. Som med alla jobb är det nya arbetssätt och ibland ny utrustning som man ska lära sig. I citatet finns tydligt känslan av osäkerhet och rädslan för att göra fel. Det som också är intressant är att det understryks att det var länge sedan, så länge sedan att personen knappt kommer ihåg. Erfarenhetsresan är viktig, antalet år i tjänst är en viktig faktor och markör för en brandman eller ett brandbefäl.

I resonemanget kan man skönja Meads symboliska motstånd mot en ny situation med nya förutsättningar och normer. Tingens motstånd framstår också väldigt tydligt, hur personen känner och klämmer på grejorna för att lära sig hur det ska användas (Lindblom & Stier 2011:63). I intervjuerna återkom just denna känsla av initial osäkerhet, att se och lära av de mer erfarna var också ett återkommande tema.

Att vara ny i en situation och inte ha tillgång till ett komplett manus är en utmaning och källa till osäkerhet (Goffman 2020:130). Även om personen har tillgång till en uppsättning beteenden är det inte tillräckliga för att skapa en känsla av trygghet och säkerhet i situationen. Här kan vi nästan se en föreställning inför dubbel publik. Både extern publik och intern publik men också hur en brandman rör sig från att vara utanför gruppen till att närma sig gemenskapen genom att lära sig hur verktyg fungerar, en medveten rörelse mot att bli etablerad i gruppen.

> I början vill man ju bara hoppa ut från brandbilen och på och jobba men nu vill man ju gärna att, ja men det är bättre vi stannar till tänker till och sen agera.

I citatet ovan ser vi hur tiden och konformitetstanken har haft inverkan på individens handlings och beteendemönster. Man vill vara aktiv och agera snabbt och direkt men med tiden lär man sig att det är klokt att avvakta. Temporaliteten blir tydlig med en början och en följande progression. Det är även värt att notera att personen inleder med ”vill man ju” för att avsluta med ”vi”, alltså vi som en enhet där personen blir eller är en del av gruppen. Här kommer Goffmans dramaturgiska försiktighet väl till pass. Är man inte försiktig kan det uppstå störningar under framträdandet (Goffman 2020:298). Grupper vill undvika störningar i sina framträdanden.

Här framträder ett intressant gränsland, ett gränsland mellan att vara ny och erfaren. Att veta när det är dags att agera och att veta hur denna aktion ska se ut kräver tid och instruktioner. Agensen finns men inte kunskapen när det är rätt att använda denna handlingsförmåga, manuset är inte fullständigt vid denna tidpunkt.

Tid och erfarenhet framstår som viktiga delar i att bli en brandman och därigenom en del av räddningsstyrkan. Informanter berättade även om att de över tid klätt på sig erfarenheter, att man växt in i det, hur man fasas in i räddningsstyrkan. Ytterligare tecken på att tid är en viktig aspekt i sammanhanget och hur man över tid lär sig att definiera situationen på ett likartat sätt.

6.3 Att vara brandman

Identitetsbegreppet är alltid sociologiskt intressant. I detta fall i perspektivet hur ett yrke kan påverka identiteten och personens självbild över tid. Att vara brandman är förknippat med olika förväntningar och normer beroende på vilken vy man har. Om man är utomstående, en del av publiken, finns föreställningar om hur en brandman ska vara. Är du ny i yrket finns det förväntningar och en bild och är du en av de erfarna brandmännen finns det en annan bild.

> Jag vet inte riktigt vad… men jag tror definitivt att räddningstjänsten har förändrat mig som person…. Speciellt när det gäller, när det väl händer någonting. Jag tror som sagt, jag tror att jag är nog samma person i kafferummet men när det väl händer och man ska agera så tror jag man är nog inte som förut. Man agerar nog mer vuxet och på ett professionellt sätt än vad man gjorde från början.

I citatet ovan beskriver personen hur arbetet har förändrat denne som person. I Intervjun resonerade och funderade personen kring sin självbild, detta symboliseras av punkterna i citatet. Att en förändring har skett är i slutändan klart för personen. I grunden är personen en och samma, det som skiljer är den aktiva delen, man går från att vara passiv till aktiv.

Här tänker jag att Meads tankar om den generaliserade andre kan passa väl. Personen utvecklar genom den generaliserade andre en bredare bild av

sitt eget jag och den sociala situationen (Mead 1976:120). Man ser sig själv med andras ögon och lever upp till de förväntningarna och normerna som det innebär att vara brandman. Att man efter ett antal år som brandman förändrats var något som återkom i de flesta intervjuer. Citatet ovan speglar på ett specifikt sätt hur just denna person upplevt sin resa men det framkom också känslor som att man hade blivit mer ödmjuk, mer hänsynsfull. Fått en djupare förståelse för samhällets sammansättning, alltså en djupare förståelse för utsatta och marginaliserade människors förutsättningar och tillvaro. Det förekom även exempel på hur livssynen förändrats, att man tar tillvara på livet på ett annat sätt. Här tänker jag också på Meads symboliska motstånd och hur det har fått individer att ompröva och reflektera över sig själv, sin tillvaro och andras tillvaro. Genom detta har det egna perspektivet förändrats men i samband också det symboliska självet (Lindblom & Stier 2011:69). Att en förändring skett längs resan för de flesta av deltagarna i studien är tydligt, även om det finns individuella nyanser, men hur kan detta gå till mer konkret i verkligheten?

> Ja jag tror det ett stort ansvar ligger på de som har jobbat ett tag innan, om det kommer in en ny, så är det lite att det är upp till oss att skapa en bra dynamik. Genom det är ingen ny människa som kan komma in, speciellt om man kanske har varit en SMO-elev och är ung så är ju detta är ju en del av utbildningen också. De kommer in i verkligheten och där har vi ett stort ansvar som har jobbat ett tag och visa vägen och skapa gruppen

I detta citat ser vi en vilja att skola in och lära upp nya brandmän med hjälp av någon diffus form av mall. Att föra vidare erfarenheter och kunskap men kanske också normer och värderingar blir här tydligt. Mellan raderna kan man se en form av signifikant andre (Mead 1976:117–118), något av en mentor träda fram men framför allt en vilja att föra vidare den dramaturgiska lojaliteten, disciplinen och försiktigheten för att föreställningen ska bli så bra som möjligt (Goffman 2020:292). Vi ser också här ett tydligt exempel på att tid är en viktig faktor. Utbildning är bra men erfarenhet är en tydligare markör och väger tyngre, vi ser att antal år i tjänst är en viktig aspekt av brandmannens identitet. Att vara passiv men uppmärksam, att se och lära av de som är äldre var återkommande teman

som beskrev informanternas tid som nya inom räddningstjänsten.
I samband med att samtalet berörde frågor kring brandmannens identitet frågade jag informanterna hur de tyckte att en bra brandman skulle vara, vilka egenskaper tyckte de var viktiga? Det som framkom var resonemang kring att en bra brandman skulle vara lyhörd, snäll, omtänksam, man måste vara bra i grupp, professionell, kunna samspela, man måste gilla människor, öppen, våga fråga, ödmjuk för att nämna några. Det är en bred palett som kretsar kring mjuka inkännande värden men är det hela bilden av brandmannens identitet?

> När vi tar på oss räddningskläderna…så tar vi på kappan, manteln så att säga, det är liksom hjältarna typ, även till varandra och liksom kamratskapet och hela den här biten liksom. Vi kanske tål mer skit alltså vi är mer tåliga, alltså vi accepterar mer än vad man kanske hade gjort i vanliga fall.

I citatet ovan resonerar personen kring brandmannens identitet och en stark känsla av grupptillhörighet. Att det är skillnad när räddningskläderna eller larmstället åker på är tydligt i intervjuerna. Räddningskläderna eller larmstället blir här en tydlig symbol både för individ och grupp (Giddens & Sutton 2021:46-47). En symbol för samhörighet, samarbete och professionalitet. En symbol som underlättar för styrkan att hantera de förväntningar och normer som kan förekomma på olycksplats, under övning eller under övrigt arbete på brandstationen. Larmstället blir här både en form av Meads signifikanta symbol och en del av Goffmans expressiva utrustning (Goffman 2020:74). Här skulle jag vilja gå så långt att säga att larmstället är inte bara är viktigt tack vare sin skyddande förmåga och roll som skyddsutrustning utan att det även är essentiellt som expressiv utrustning för brandmannens identitet och sätt att agera i framför allt de främre regionerna, som citatet ovan visar. Larmstället i sig fungerar också som en tydlig markör för gruppen vilka som tillhör gruppen och vilka som inte gör det och därmed är en del av publiken, i Goffmans ordalag.

6.4 Att tala samma språk

Språk och kommunikation för räddningsstyrkan är viktigt precis som för alla andra grupper. Att språket ändras mellan olycksplats och brandstation kan förefalla självklart men kan språket ändras på andra sätt, för att fylla andra funktioner?

> (…) de har frågat om hur det, och hur det känns och så, och då gäller det att vara öppen också liksom och säga ja men idag är en pissig dag eller nånting sånt, så att man är ärlig… för är du inte ärlig så, så kan det påverka ditt jobb, hur du hanterar jobbet. Så då, det är en sak om jag är på automatlarm och jag mår dåligt, det klarar man ju av, är det allvar så kan det kanske gå på ett annat sätt. Så jag tror ärlighet i gruppen att man pratar om hur man mår det är viktigt.

I citatet ovan beskriver personen vikten av att vara öppen och ärlig inför sina kollegor för att det inte ska påverka jobbet. Det intressanta är att där är en skala, vissa saker ska man klara av men inte alla. Att vara öppen och kommunikativ är viktiga delar och ett sätt att hantera potentiellt sett jobbiga situationer och händelser för räddningsstyrkan men det är viktigt att jobbet sköts på ett bra sätt, en tydlig ansvarskänsla.

Språket är enligt Mead det som möjliggör för människan att bli medveten om sig själv och att därigenom se sig själv genom andras ögon (Giddens & Sutton 2021:35). Att vara öppen och ärlig kan då leda till en ökad känsla av trygghet, gemenskap och tillit. Även här kan vi se spår av Goffmans dramaturgiska disciplin. Vikten av att stanna i rollen under framträdandet, att vara professionell, att vara disciplinerad framträder tydligt här.

> Hur man tilltalar folket också tror jag är viktig grej…. tilltalar man av vänligt sätt eller man ber dem på ett vänligt sätt så är det inga konstigheter att utföra ett tungt jobb, ber man dem göra samma jobb på ett mer vad ska man säga fräsigt sätt om man säger så visst, jobbet kanske blir utfört ändå men det blir kanske en viss spänning mellan alltså det kanske blir det även om inte det sa kanske så kanske det ligger ibland känslan i luften..så jag tror sättet man pratar med varandra och har stor vikt…

Kommunikationen är viktig i räddningsstyrkan. Goffmans lag är förbundet via relationer till varandra (Goffman 2020:140). I Räddningsstyrkan finns

dessa relationer som bygger på förtrolighet och tillit. Språket man använder inom räddningsstyrkan hjälper då till att bibehålla dessa band men även definitionen av situationen. Återkommande i intervjuerna är en känsla av ovisshet och osäkerhet. Detta för att räddningsstyrkan när som helst kan åka på uppdrag och de vet inte under vilka förutsättningar de kommer att arbeta. Ett sätt som räddningsstyrkan kan använda sig av för att hantera dessa osäkerhetsfaktorer är genom sitt sätt att kommunicera, som citatet ovan visar. Kommunikation och språk är också en viktig del när kommer till att definiera situationen (Trost 2010:12). Att räddningsstyrkan definierar situationen likartat är viktigt för att utfallet skall bli så bra som möjligt.

Det finns ett språk kopplat till brandstationen ett annat mer direkt språk kopplat till olycksplatsen. Det finns till och med ett specifikt rökdykarspråk tydligt utformat för att tillgodose de kommunikativa behoven vid rökdykningar. Språk, uttryck och symboler formas efter den sociala kontextens behov som Mead skulle uttryckt det (Lindblom & Stier 2011:57). Hur skiljer sig då språket mellan olycksplatsen och brandstationen?

> Ja men lite mer uppstyrt och kanske lite mer professionellt. Det är mer rakt på sak när vi är ute och när man är ute ska man ändå framstå som professionell (…) Då är det en helt annan jargong i alla fall från min egen sida sett jag är ju en, eller försöker vara en glad och sprallig prick som skämtar mycket, skrattar mycket…

I citatet ovan resonerar personen om hur språket förändras mellan brandstationen och olycksplatsen. Det är intressant att mellan dessa platser är skillnaden stor. Ute på skadeplats använder sig räddningsstyrkan av en mer direkt kommunikation där man vill behålla bilden av räddningsstyrkans professionalitet och förmåga att hantera situationen, att kunna agera på ett sätt som inte äventyrar framträdandet. Man vill ändå framstå som professionell, betyder det att man inte nödvändigtvis behöver vara det? På brandstationen är det dock andra förutsättningar som gäller, situationen är annorlunda definierad. Där humor kan vara ett sätt att hantera ovissheten i väntan på larm, det kan också vara ett sätt att hantera relationerna och skapa tillit, sammanhållning och en känsla av tillhörighet. Å andra sidan kan det också på ett lättsamt sätt vara en metod för att föra vidare normer och värderingar.

6.5 Symbolisk reflektion

En gemensam nämnare för dessa citat tagna från de sex intervjuerna är att det är människor som medvetet försöker att förstå sin omgivning och sina medmänniskor, vilket är en viktig del av den symboliska interkationismen. Vi ser även tecken på rollövertagande som till exempel i citatet som handlar om att vara ny inom räddningstjänsten men vi ser också hur man försöker förstå sig själv och vilken roll kommunikationen har i en grupp i ett av de sista citaten om hur man tilltalar folk. Definitionen av situationen är också en viktig del av den symboliska interkationismen. Situationen skiljer sig mellan de olika regionerna och att alla i laget har samma definition av situationen är avgörande om framträdandet ska gå bra. Hur situationen definieras blir därmed avgörande och bestämmer hur aktörerna handlar.

Återkommande i intervjuerna när vi berörde olika arbetsuppgifter, övningar eller utbildningar landade vi ofta i arbetsuppgiften rökdykning. En arbetsuppgift som ansågs speciell och krävande som kräver mycket övning och utbildning. En arbetsuppgift som därigenom blir en stor del av brandmansidentiteten. En arbetsuppgift där man lär sig att känna sina begränsningar, som en av brandmännen uttryckte det. Att de känslomässiga band och relationer som kan bildas i räddningsstyrkan är starka har framgått av texten ovan. Kan det visa sig på andra sätt?

> Nä men alltså till hela stationen så när man är här så känns det som man är sån här lite, kanske man har samma intresse man kan prata om samma grejer och man gillar samma saker, men typ en liten egen familj här på jobb (…)

De starka relationerna beskrevs under några av intervjuerna som familjeliknande, som i citatet ovan. Vi har genom texten rört oss i olika former av gränsland. Hur blir det om gränserna blir suddiga? I detta fall gränserna mellan arbetsliv och familjeliv. Det kan så klart innebära att samarbete underlättas men också försvåras beroende på tillfälle och situation. För att få det att fungera krävs lojalitet till gruppen. Både den större gruppen, det vill säga de som arbetar på brandstationen och till den mindre räddningsstyrkan. Här tänker jag på Goffmans dramaturgiska lojalitet (Goffman 2020:292). Gruppmedlemmarna måste bete sig enligt de

föreskrivna ramarna och inte svika gruppen. Att vara lojal och att ge ett professionellt intryck har vi också sett exempel på i texten men vad innebär det egentligen att vara professionell för en brandman?

> Vara professionell är att du tar ansvar för ditt jobb och för din grupp och för dina medmänniskor.

Att just vara professionell, att på olika sätt signalera trovärdighet och förtroende så väl inåt gruppen som utåt är en viktig aspekt av att vara en del av en räddningsstyrka. Det signaleras på olika sätt, med olika ord under intervjuerna, till exempel att det inte är ett jobb för vem som helst och att yrket inte är för alla och dylikt. För att lösa uppgiften att vara professionell enligt citatet ovan framgångsrikt måste personen utveckla en tydlig bild av en generaliserad andre (Mead 1976:120). Man måste ha en tydlig bild av vad uppdraget innebär och hur gruppen fungerar för att kunna leva upp till förväntningarna att vara professionell, en av räddningsstyrkans tydliga normer. Varje individ skapar och utvecklar genom sina unika erfarenheter en egen bild av den generaliserade andre men om man tillhör en grupp kan dessa generaliserade andra påminna om varandra och ha gemensamma nämnare och drag, vilket kan skönjas i räddningsstyrkan tankar kring professionalitet bland annat. (Mead 1976:122). Vi ser också här hur räddningsstyrkan som grupp knyter an till samhället i stort genom att perspektivet går från att individen tar ansvar för sin del, sitt jobb, som i sin tur är en del av räddningsstyrkan eller gruppen som i sin tur är en del av samhället genom att räddningsstyrkan tar ansvar för att hjälpa sina medmänniskor. Ett litet antal ord som berättar mycket och speglar hur en individ tillägnar sig agens och betydelse i samhället genom att vara en del av en grupp.

7. Diskussion

Studiens syfte var kortfattat att undersöka hur eller vad som får räddningsstyrkan att fungera. Jag inleder med att besvara den första frågeställningen som rörde hur räddningsstyrkan påverkar individens identitet/självbild.

En del av de intervjuade berättade att de upplevde att de på olika sätt hade

ändrats som personer sedan de började att arbeta inom räddningstjänsten. Genom att genomgå utbildning till brandman och att vara en del av en räddningsstyrka upplevde individerna bland annat att de blivit mer handlingskraftiga under vissa premisser och att de tog tillvara på livet på ett annat sätt än det gjorde innan de var anställda inom räddningstjänsten. Det förekom även berättelser om en ökad förståelse för människor i samhällets periferi. Dock var det en förändring som ägde rum över tid, man växer in i det som en av informanterna uttryckte det.
Räddningsstyrkan påverkar individens identitet bland annat genom att normer förs vidare. Normer inom räddningsstyrkan kan röra sig om att en brandman ska kunna agera när det gäller, när läget är skarpt. En brandman ska kunna samarbeta och fungera i grupp. En brandman ska vara empatisk och bry sig om uppdraget, sin grupp men även samhället och de som behöver hjälp alltid på ett professionellt sätt. Det här är några av de normer som ligger inbäddade i brandmannarollen och som kan påverka individens självbild och identitet över tid.

Nästa frågeställning handlade om hur samarbete underlättas i räddningsstyrkan.

Ett sätt att underlätta samarbete var att använda sig av ett språk som passade situationen. Att situationen i sig är gemensamt definierad och att uppträda professionellt var viktiga ingredienser för att arbetet skulle fungera bra för räddningsstyrkan. Även att vara öppen, ärlig och lyhörd sågs som viktiga delar för att bygga tillit och förtroende och därigenom underlätta samarbete. En stor del var också att räddningsstyrkan får möjlighet att öva och repetera på olika moment och situationer vilket ger förutsättningar för att finslipa inte bara praktiska färdigheter utan även den sociala interaktionen vilket i förlängningen kan leda till att samarbetet i gruppen utvecklas i positiv riktning.

Nästa frågeställning rörde hur konformitet uppstår i räddningsstyrkan. I intervjuerna berättar informanterna om osäkerhetskänslan när de var nya i tjänst och att de såg upp till de som varit anställda länge, de äldre. En av informanterna berättade också att det var viktigt för de som varit anställda längre att de förde vidare sina kunskaper och erfarenheter och att ansvaret för att forma gruppen låg på de som var mer seniora i sammanhanget. Detta blir då både ett sätt att skapa och ge förutsättningar för konformitet

och för att överföra normer. Två företeelser som ligger nära varandra. Där finns människor som är redo att föra synsätt och värderingar vidare men där finns också människor som är väldigt villiga och mottagliga för att ta del av dessa värderingar och synsätt för att i förlängningen bli en del av gruppen. Att vara ny innebär självklart att situationen också är ny och i dessa nya situationer finns extra stor potential till förändring.

För att sammanfatta påverkar räddningsstyrkan individens självbild, samarbete underlättas genom kommunikation men också tillit och öppenhet, konformitet och sociala normer förs vidare från de mer seniora till de yngre bland annat genom att de äldre kände ett ansvar samtidigt som de yngre var väldigt mottagliga. Bilden som målades upp av informanterna var inte entydig även om riktningen i berättelserna var likartad fanns det olika intressanta nyanser och perspektiv. Återkommande och gemensamma drag var dock trygghet, tillit, förmåga att agera, ovisshet och professionalitet som på olika sätt spelar in i den sociala interaktionen och hanterades av räddningsstyrkan men också som formar räddningsstyrkan och dess medlemmar.

Utöver detta spelade också tid och plats viktiga roller. Det var stor skillnad hur social interaktion upplevdes om det var på brandstationen eller på olycksplats och om du var ny i tjänst eller om du hade många anställningsår. Tidsperspektivet är intressant i en verksamhet som så tydligt är påverkad av tid i olika former. Att inte veta när larmet kommer är en ovisshet som måste hanteras på något sätt av brandstyrkan, vid vissa tillfällen genom en skämtsam jargong men också genom att kontinuerligt öva och repetera.

En tydlig yrkesstolthet och en tydlig känsla av tillhörighet till räddningstjänsten och räddningsstyrkan är resultat som uppsatsen delar med Ericsons avhandling, där vi skiljer oss är att den hårda jargong som Ericson beskriver inte visar sig i materialet. Därmed inte sagt att den inte existerar men under de här förutsättningarna visar den sig inte. Det som visar sig tydligt är hur räddningsstyrkan blir en grupp enligt Fines definition, en grupp människor som karaktäriseras av delad plats, gemensam identitet, kollektiv kultur och sociala relationer (Fine 2012). Räddningsstyrkan blir även ett specifikt exempel på hur en grupp kan bli en källa till en känsla av mening och hur roller, symboler och språk blir

produkter av gruppens liv (Harrington & Fine 2000).
I likhet med Harrington och Fines vetenskapliga artikel kan vi också se hur räddningsstyrkan blir en källa till mening för dess medlemmar. Räddningsstyrkan har en förmåga att skapa tilltalande ideologier för medlemmarna vilket underlättar rekrytering och ökar attraktionskraften. Gruppen i sig skapar en kultur av kollektiv mening (Harrington & Fine 2000). Att räddningsstyrkan har ett tydligt mål och syfte är också något som framgår och hur detta bildar en bas för tillit och engagemang är något som blir konkret och tydligt i intervjuerna och något som också nämns i allmänna ord om mindre grupper i de vetenskapliga intervjuerna.

Att använda teori från Goffman, Mead och den symboliskt interkationistiska världen för att undersöka och beskriva gruppers inre liv är applicerbart även för andra grupper än räddningsstyrkor i samhället, anser jag. Mina tankar går även här till en sociologisk miniatyrism där studiet av mindre grupper kan ge insikter även i det större perspektivet.
En av informanterna beskrev räddningsstyrkan som en levande organism. Det tycker jag är en spännande liknelse och tanke. Gruppen i ständig rörelse och som anpassar sig efter faktorer som tid, plats och använder sig av symboliskt språk och identifikation för att hantera händelser och situationer i en form av ständig dynamik som aldrig stannar av.

Det här rör sig om en liten studie på endast sex intervjuer för att få en mer täckande bild skulle fler intervjuer kunna vara en väg att gå men även att kombinera dessa intervjuer med en observationsstudie hade bidragit till bredare bild av fenomenet. I intervjuerna framträder också andra intressanta frågor kring till exempel makt, räddningstjänsten har en bestämd befälshierarki som visar sig även utanför olycksplatsen. Så klart hade det också varit intressant att vända på hela syftet, vad är det som får en grupp att inte fungera. Ambitionen var att göra en studie med positiva förtecken men som med alla mynt finns det två sidor. Under intervjuerna framkom även historier av mer negativ art som bland annat handlade om exkludering i olika former. Exkludering i sig kan vara ett sätt för en grupp att stärka banden, att tydliggöra vem som är med i gruppen och vem som inte är med i gruppen, ett spår som också hade varit väl värt att följa.

Genom uppsatsen har vi rört oss genom olika typer av gränsland. På gränsen mellan individen och gruppen, mellan gruppen och samhället, mellan ny och erfaren, mellan det privata och det offentliga, mellan det yrkesmässiga och familjära. Plats, språk och identitet tar huvudrollerna på scenen medan tid och definitionen av situationen tillgodoser kulissen som ramar in räddningsstyrkans föreställning. Räddningsstyrkans inre liv är fyllt av rörelse, nyanser och sociologiskt intressanta perspektiv. Som Ryunosuke Satoro sa: Individuellt, är vi en droppe. Tillsammans är vi ett hav.

Referenslista

Ahrne Göran, Svenssson Peter, (2011), *Handbok i kvalitativa metoder*, Malmö: Liber AB

Ericson Mathias, (2011), *Nära inpå, maskulinitet, intimitet och gemenskap i brandmäns arbetslag*, Diss. Göteborgs universitet

Fine Gary Alan, (2012), *Group culture and the interaction order: Local sociology on the meso-level*, Annual Review of Sociology , 2012, Vol. 38 (2012), pp. 159-179

Forsyth Donelson R, (2019), *Group dynamics*, Boston: Cengage

Giddens Anthony, Philip Sutton, (2021), *Sociologi*, Lund: Studentlitteratur AB

Goffman Erving, (2020) *Självframställning i vardagslivet*, Lund: Studentlitteratur AB

Halldorsson Vidar, (2022) *What is going on? An analysis of the interaction order,* 2022 QSR Volume XVIII Issue 2

Harrington Brooke, Fine Gary Alan, (2000), *Opening the "Black Box": Small Groups and Twenty-First-Century Sociology*, Social Psychology Quarterly, 2000, Vol 63, No 4, 312-323

Harrington Brooke, Fine Gary Alan, (2006), *Where the action is, small groups and recent developments in sociological theory*, Small Group Research Volume 37 number 1, Sage publications

Lindblom Jonas, Stier Jonoas, (2011), *Det socialpsykologiska perspektivet*, Lund: Studentlitteratur AB

Mead Georg Herbert, (1976), *Medvetandet jaget och samhället*, Lund: Argos Förlag AB

Sjövold Endre (2006) *Teamet, utveckling effektivitet och förändring i grupper*, Malmö: Liber AB

Trost Jan, (2010), *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur AB

www.vr.se, 2024-05-05, kl 15:00, Vetenskapsrådets hemsida om forskningsetik.

www.dn.se, 2024-05-14, kl 15:00, Artikel om GIH:s tränarutbildning, ”*Framgångsrik coachfabrik*”,

www.dn.se, 2024-05-19, kl 15:00, Ledare, *Ingen ska tvingas att tafsa på sina kollegor bara för att det kallas teambuilding*

www.msb.se, 2024-05-14 kl 16:30, *Att arbeta med räddning och säkerhet*

www.blideltidsbrandman.nu, 2024-05-14 kl 17:30, *Fakta*,

www.av.se, 2024-05-15 kl 08:30, *AFS 2023:13 kapitel 14* (Rök & Kemdykning)

Bilaga 1.

Intervjuguide

Introduktion/Bakgrund

Studien handlar om grupper i allmänhet och räddningsstyrkan i synnerhet. Det övergripande syftet med studien är att undersöka hur eller vad som får räddningsstyrkan att fungera. Vilka mekanismer, dynamiker kan göra sig gällande i en räddningsstyrka och hur påverkar det individ och grupp.
Målet är att intervjun ska ha karaktären av ett samtal och att informanten ska ges möjlighet att utrycka sig fritt och obehindrat.

Inledande frågor

- Hur länge har du arbetat inom räddningstjänsten?
- Berätta mer om din resa inom räddningstjänsten.
- Vad fick dig att söka dig till räddningstjänsten?

Teman för intervjun/samtalet	**Exempelfrågor**
Grupp	*Berätta om en räddningsstyrka du varit en del av.*
Individ	*Hur blir man en bra brandman?*
Kommunikation	*Berätta om en utmanande övning du varit med om.*
Samarbete	*Berätta om dina erfarenheter kring samarbete i grupper.*

Avslutning

- Är det något du kommit att tänka på under intervju som du vill tillägga eller kommentera?
- Har du något förslag på ytterligare personer att intervjua?
- Tacka för medverkan!

Bilaga 2.

Information om deltagande i studie

Den här informationen riktar sig till dig som har tackat ja till att delta i en studie som genomförs av studenter vid Mittuniversitetet. Den här informationen gäller dels själva studien, dels hanteringen av personuppgifter. Varje uppgift som direkt eller indirekt kan kopplas till en levande person (t.ex. namn, personnummer, e-postadress och röstinspelning) är en personuppgift.

Studien handlar om grupper i allmänhet och räddningsstyrkan i synnerhet. Det övergripande syftet med studien är att undersöka hur eller vad som får räddningsstyrkan att fungera. Vilka mekanismer, dynamiker kan göra sig gällande i en räddningsstyrka och hur påverkar det individ och grupp.

Hur går studien till?

Studien består av ett antal intervjuer med personer med erfarenhet av att arbeta inom operativ räddningstjänst. Intervjun beräknas ta cirka en timme.

Frivillighet

Medverkan i studien är helt frivillig, och du kan när som helst avbryta din medverkan utan att behöva ange några särskilda skäl för detta. Dina personuppgifter kommer att behandlas konfidentiellt så att inte obehöriga kan ta del av dem.

Hur kommer insamlat material att användas?

Studien genomförs inom ramen för kursen Sociologi C - Inriktning samhälle, makt och kritik, 30 hp. Studien utgör ett examensarbete och kommer att redovisas genom en rapport. Resultat kommer i rapporten att presenteras i sammanslagen form, med intervjucitat som illustrationer eller förtydliganden. Dessa kommer att vara konfidentiella, vilket innebär att de inte kommer att kunna härledas till dig som person.

Vem tar del av rapporten?

Det är först och främst handledaren, opponenten vid examinationsseminariet samt den examinerande läraren som kommer att ta del av examensarbetet. Rapporten kommer att bevaras vid Mittuniversitetet genom att läggas upp i DiVA, dvs. universitetets digitala vetenskapliga arkiv. Under förutsättning att författarna ger sitt godkännande kommer rapporten också att publiceras i DiVA, vilket innebär att rapporten blir fritt tillgänglig på internet.

Behandling av personuppgifter

Personuppgifter kommer att behandlas i enlighet med dataskyddsförordningen (GDPR).
Personuppgiftsansvarig är Mittuniversitetet, 831 25 Östersund¸ tel 010-142 80 00 vx.
Dataskyddsombud, e-post: dataskyddsombud@miun.se.
Vill du veta mer om hur vi som myndighet hanterar personuppgifter, se www.miun.se/kontakt/personuppgifter/.

Insamlade personuppgifter kommer att behandlas på säkert sätt genom att förvaras på serverutrymmet som varje student vid Mittuniversitetet har tillgång till via sitt personliga studentkonto.

När studien är avslutad, vilket den anses vara då betyget på examensarbetet är satt och registrerat i studieregistret, kommer alla personuppgifter, dvs. den inspelade ljudfilen, intervjuutskrifterna samt de underskrivna samtyckesformulären, att raderas/kastas.

Ansvarig lärare

Om du har några frågor kring ditt deltagande i studien får du gärna ta kontakt med handledaren för examensarbetet:

Anders Ramsay
Doctor of Philosophy (PhD)
Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap
Mittuniversitetet, Sundsvall
Anders.Ramsay@miun.se

Med vänlig hälsning,

Jesper Gudmundsson

Samtyckesformulär

Jag har tagit del av informationen om studien, fått tillfälle att ställa frågor och fått dem besvarade. Jag samtycker till deltagande i studien.

Ort och datum

Namn